

Základy daňové teorie

10. přednáška VE

osnova

- Daně jako historická kategorie
- Vývoj daňových teorií
- Požadavky na „dobré daně“ - daňové principy
 - Smithovy daňové kánony
 - Moderní daňové principy
- Daňová spravedlnost

Daně „psaly“ historii

- sv. Václav
- no taxation without representation - daně u kolébky parlamentarismu
- selské bouře proti robotě
- Boston Tea Party

Staré x nové daně

- naturálního plnění x peněžní platba
- někdy i dobrovolná x povinná zákonem vynucená platba
- nepravidelné, nahodilé x pravidelné placení
- podpůrný, doplňkový zdroj x rozhodující
- účelově zaměřené x neúčelový zdroj

 další rozdíly:

- **u přímých daní:**
původně převažovaly daně majetkové či daně z hlavy
- **u nepřímých daní:**
akcízy a obrátové daně

➤ nyní převažují osobní důchodové daně;
➤ daň z přidané hodnoty

 Hlavní daňové teorie

- Směnná teorie daňová
 - **Thomas Hobbes**
 - daně jsou protihodnotou za služby poskytované jedinci státem.
 - V podstatě se tedy jedná o *cenu* za vykoupení míru, za ochranu života, za bezpečnost a pořádek.
- Teorie oběti
 - **J.S. Mill**
 - daň je *mocenským nástrojem* státu. Je to nutné zlo, povinná oběť v zájmu **uspokojování kolektivních potřeb.**
 - Přímé protiplnění tu neexistuje, takže se nedá určovat výše daně podle principu indiv. prospěchu.

 Daňové principy

- požadavky na dobré daně
- velké množství
- vzájemně kontradiktorní
- záleží na zastávané ekonomické „škole“, ideologii, hodnotách

 Smithovy kánony (1)

- 1. zásada spravedlnosti.
 - “V každém státě by měli poddaní přispívat na výdaje na správu státu tak, aby to co nejlépe odpovídalo jejich možnostem, tj. úměrně důchodu, kterého pod ochranou státu požívají”
- 2. zásada určitosti
 - “Daň, kterou má každý jednotlivec platit, by měla být stanovena přesně a nikoliv libovolně. Doba splatnosti, způsob placení a suma, kterou má platit, to všechno by mělo být poplatníkovi a komukoliv jinému naprosto jasné”

Smithovy kánony (2)

- 3. zásada výhodnosti pro poplatníka.
 - “Každá daň by se měla vybírat tehdy a takovým způsobem, kdy a jak se to poplatníkovi asi nejlépe hodí.”
- 4. zásada úspornosti (resp. minimalizace nákladů na správu).
 - “Každá daň by měla být promyšlena a propracována tak, aby obyvatelé platili co nejméně nad to, co ona daň skutečně přináší do státní pokladny”

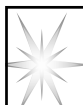
Současné daňové principy (1)

- 1. **spravedlnost**
 - daňový systém by měl být spravedlivý v přístupech k rozdílným jednotlivcům;
- 2. **ekonomická efektivnost**
 - daňový systém by neměl být v rozporu s efektivní alokací zdrojů, což ovšem může v interpretaci liberálů znamenat, že má být zcela neutrální, kdežto v interpretaci jiných ekonomických škol z toho plyne používání daní jako nástroje ekonomického řízení zabraňující projevům selhání trhu;

Současné daňové principy (2)

- 3. **administrativní jednoduchost**
 - daňový systém by měl být jednoduchý a relativně nenákladný z hlediska správy;
- 4. **flexibilita**
 - systém by se měl být schopen snadno (v některých případech automaticky) přizpůsobovat změně ekonomických podmínek;
- 5. **“správné” působení na makroekonomické agregáty**
 - v zájmu stabilního vývoje ekonomiky. „vestavěné stabilizátory“;

Současné daňové principy (3)

- 6. **politickou průhlednost a právní perfektnost**
 - daňový systém by měl být vytvářen tak, aby jednotlivec věděl na co platí, neboť pak může politický systém bezprostředněji odrážet preference těchto jednotlivců. Vláda by se pokud možno měla vyvarovat skrytých forem zdanění. (Zvýšení sazby placené zaměstnavatelem však je ochoten přijmout pravděpodobně snáze, než sazby své).

Princip spravedlnosti

- princip prospěchu (užitku)
 - (princip ekvivalence)
 - vychází ze směnné teorie daňové.
 - při stanovení spravedlivé výše dani vychází z hlavního účelu vybírání daní.
- princip schopnosti platit (*ability to pay*)
 - jednotlivci mají platit daně podle toho, jaká je jejich schopnost platit.
 - V této souvislosti vyvstává základní otázka, jak tuto schopnost platit měřit.
 - Co by mělo být určeno za daňovou základnu

➤ Tím je financování veřejných výdajů

Princip prospěchu

- **Proto by podle tohoto přístupu měli být jedinci zdaněni úměrně prospěchu, který mají z veřejných výdajů.**
- velice elegantní přístup, jde o analogii toho, jak funguje standardní tržní mechanismus - jde o ekvivalentní směnu.
- Praktická aplikace však naráží na dva zásadní problémy:

překážka pro princip prospěchu

- neznalost úrovně prospěchu -> technická nemožnost použití
- daně neslouží pouze k úhradě za zboží a služby ale také pro transfery...

základny pro měření schopnosti platit

- důchod
- majetek
- spotřeba

Efektivnost + přesun a dopad daní

11. přednáška VE

osnova

- **Daňové břemeno**
- **Princip efektivity daní - pojetí**
- **Ztráta z mrtvé váhy**
- **Přesun, dopad (incidence)**
- **Faktory ovlivňující přesun**

Daňové břemeno

- Celkové daňové břemeno se skládá z
 - **daňového výnosu,**
 - **administrativních nákladů**
 - **tzv. nadměrného daňového břemene** (ztráty z mrtvé váhy).

Administrativní náklady - přímé

- náklady státní správy na organizaci daňového systému, evidenci daňových subjektů, výběr daní, daňovou kontrolu a vymáhání případných nedoplatků. (včetně nákladů v jiných resortech (soudnictví, Český statistický úřad apod.)
- Přímé administrativní náklady lze poměrně nejsnáze kvantifikovat. Někteří autoři odhadují jejich výši zhruba ve výši 1% z vybraných daní

Administrativní náklady - nepřímé

- ↗ jsou **vyvolanými** náklady poplatníků.
- ↗ spojené např. s vedením specifických forem účetnictví, náklady na archivaci příslušných dokumentů, platy a odměny pracovníků, případně daňových poradců a právníků, čas strávený vyplňováním daňových přiznání či studiem novel daňových zákonů...
- ↗ lze je vyčíslit jen obtížně. Jejich výše rozhodně není zanedbatelná.

Dvě pojetí efektivity daní

- ↗ Na efektivity daňového systému lze pohlížet z pohledu:
 - ↗ nákladů na správu daní - užší pojetí
 - ↗ vlivu daní na ekonomické chování subjektů - širší pojetí

užší pojetí

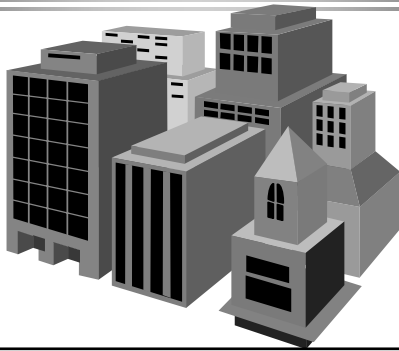
- ↗ Efektivním je ten daňový systém, ve kterém jsou výnosy získávány s co nejnižšími *administrativními* náklady
 - ↗ požadavky na preciznost právních předpisů
 - ↗ používání paušálně stanovených částek
 - ↗ široké předměty zdanění, málo výjimek
 - ↗ zvýšením sazby by tak v podstatě došlo k vyšší efektivity ?!

širší pojetí

- ↗ zdaněním dochází k *distorzím* tržních cen, *substitucím* a následně k ztrátám užitku, které nejsou ničím kompenzovány.
- ↗ Efektivní je takový daňový systém, ve kterém jsou tyto ztráty (tzv. *nadměrné břemeno*) co nejmenší.

Daň z oken

Efekty zdanění

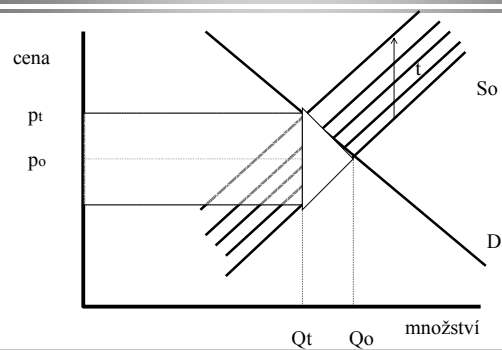
- důchodový efekt
 - „mám méně, pracuji více“
 - velikost záleží na výši daně, roste s průměrnou sazbou
- substituční efekt
 - „práce, spotřeba, investice... se vyplatí méně, budu raději dělat něco jiného“
 - porovnávám velikost mezních užitků
 - velikost efektu roste s růstem mezní sazby

Ztráta z mrtvé váhy

- *dead-weight loss*
- mrtvá ztráta
- nadměrné daňové břemeno
- absolutní ztráta

- nekompensovaná čistá ztráta užitku způsobená zdaněním

Ztráta z mrtvé váhy - graf

Přesun a dopad daní

- nutný předpoklad úvah o spravedlnosti a efektivnosti (dopadu na chování subjektů) je vědět na KOHO vlastně dopadají
- tzv. daňová incidence

zákonný a skutečný dopad

- zákoný dopad důležitý z hlediska daňové praxe - kdo je ze zákona povinen platit daň, kdo je plátcem, kdo poplatníkem;
- skutečný (ekonomický) dopad významný pro *ekonomické chování subjektů*, ovlivňuje ceny, výstupy, důchody - týká se pouze jednotlivců (!)

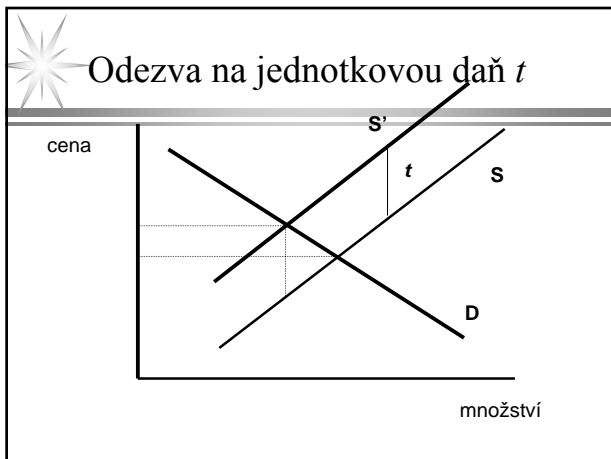
skutečný dopad

- na všech trzích (výrobky, faktory, kapitál)
- dopředu - na kupujícího na trhu
- dozadu - na prodávajícího na trhu
- intenzita dopadu - význam má okamžik měření, resp. lhůta po kterou zkoumáme reálné dopady. Při dostatečně dlouhé době se dopad rozšíří prakticky univerzálně...

Adaptační proces

- Nárazem daně je odstartován adaptační proces - řetěz reakcí na straně užití i na straně zdrojů. Nelze říci předem, jaký bude výsledek. (Snad jen částečně s využitím ekonometrických modelů...)
- Daň na výrobek --> růst ceny zdaněného výrobku --> pokles poptávaného množství --> zvýší se poptávka po jiných produktech --> růst cen jiné produkce --> cena zdaněného poklesne --> daň. břemeno se rozprostře --> etc...

- ### Vliv elasticity poptávky a nabídky
- ↗ čím je poptávka pružnější, tím menší je přesun daně z prodávajícího na kupujícího
 - ↗ čím je nabídka pružnější tím větší je přesun daně z prodávajícího na kupujícího

- ### Faktory ovlivňující přesun
- ↗ elasticita nabídky
 - ↗ elasticita poptávky
 - ↗ velikost daně
 - ↗ významnost zdaněného trhu
 - ↗ otevřenost ekonomiky
 - ↗ časový faktor